

Завадська Ангеліна Тимурівна
*молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*
ORCID: 0000-0001-6114-0419

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПІДТРИМКИ СТАРТАПІВ У БАЛТІЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ

У наукових тезах здійснено порівняльний аналіз нормативно-правового регулювання державної підтримки стартапів Литви, Латвії та Естонії, досліджено національні екосистеми суб'єктів інноваційної інфраструктури, які здійснюють підтримку стартапів, та надано рекомендації щодо застосування Україною позитивних аспектів міжнародної діяльності деяких інноваційних суб'єктів.

Ключові слова: стартап, інноваційна інфраструктура, новостворене підприємство, державна підтримка.

Zavadska Anhelina
*Research Assistant of Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*
ORCID: 0000-0001-6114-0419

LEGAL ASPECTS OF STARTUP SUPPORT IN THE BALTIC STATES

The scientific theses provide a comparative analysis of the legal regulation of state support for startups in Lithuania, Latvia and Estonia, study the national ecosystems of innovation infrastructure entities that support startups, and provide recommendations for Ukraine to apply the positive aspects of international activities of some innovation entities.

Key words: startup, innovation infrastructure, newly created enterprise, state support.

Дослідження та аналіз досвіду підтримки стартапів в іноземних державах дає можливість виокремити певні характерні риси, які можуть бути застосовані для стимулювання розвитку національних стартапів в Україні.

Дослідження теми розпочнемо з аналізу нормативно-правового регулювання вказаної галузі у Латвії.

Так, у 2017 році в Латвії набув чинності Закон «Про підтримку стартапів» [1]. Вказаний нормативно-правовий акт, в редакції станом на 2017 рік встановлював доволі значні обмеження характерних ознак стартапів, які мали право на одержання відповідної підтримки:

1) підприємство мало бути новоствореним, тобто таким здійснює комерційну не більше п'яти років з дня державної реєстрації;

2) мав бути наявним венчурний інвестор, який не був пов'язаною стороною у розумінні чинного законодавства, та інвестував не менше 30 000 євро для реалізації поданої бізнес-ідеї;

3) дохід підприємства від господарської діяльності за перші п'ять років з моменту реєстрації мав бути меншим за 5 000 000 євро, з яких за перші два роки – до 200 000 євро;

4) прибуток нового підприємства не міг розподілятися як дивіденди з моменту його реєстрації в Комерційному реєстрі, а спрямовувався виключно на його подальший розвиток;

5) таке підприємство не могло бути реорганізованим, не могло мати частки в іншій компанії чи бути залежною компанією;

6) встановлено обмеження щодо наявного податкового боргу – не більше 150 євро;

7) стартап мав відповідати принаймні одній із таких характеристик інновації: (а) стартап володіє правами інтелектуальної власності на об'єкт, що лежить в основі розвитку інноваційного продукту чи послуги; б) принаймні 70 відсотків працівників мають ступінь магістра або доктора наук, в) з моменту державної реєстрації підприємства (стартапу) щонайменше 50% початкових витрат були спрямовані на дослідження та розробки;

8) щодо такого підприємства не відкрито провадження щодо неплатоспроможності.

Вищевикладені обмеження значним чином звузили перелік стартапів, які мали право на звернення за одержанням підтримки. Так, з 2017 по 2020 рік на території всієї держави положення вказаного закону було застосовано лише до 5 стартапів [2].

Вказана ситуація викликала необхідність у внесенні відповідних змін до названого Закону. У 2020 році було спрощено вимоги до стартапів, які претендують на одержання державної підтримки їхньої діяльності. Так, зокрема, зміни стосувалися критеріїв інноваційності стартапів: скасовано вимоги щодо освітнього/наукового ступеню працівників та відсотку витрат стартап-підприємства на подальші дослідження та розробки. Інноваційність продукту, яка вимога, у чинному законі виступає альтернативою вимозі залучення венчурних інвестицій на ранній стадії розвитку стартапів.

Аналіз чинного на сьогодні Закону Латвії «Про підтримку стартапів» дозволяє зробити висновок, що з восьми вимог до стартапів, викладених у законі в редакції 2017 році, у редакції 2020 року у видозміненому вигляді залишилося лише 3: щодо залучення венчурних інвестицій/наявності інноваційної продукції, щодо обмеженого обсягу податкового боргу та заборони надання державної підтримки неплатоспроможним суб'єктам.

Таким чином, перевагою чинної редакції закону є спрощення доступу новостворених підприємств до державної підтримки. Разом з тим, на нашу думку, всупереч положенням ст. 1 цього закону, де інновації є характерною ознакою як нового підприємства, так і мети надання державної підтримки таких підприємств, ознака інноваційності виключена як обов'язкова ознака стартапу, що претендує на державну підтримку. Натомість, як неодноразово наголошувалось науковцями та аналітика саме ця ознака відрізняє стартап від звичайного новоствореного підприємства. Крім того, як впливає зі ст. 1 аналізованого закону, програми підтримки, як сукупність заходів державної підтримки сприяють розробці саме інноваційного продукту й досліджень та реалізуються як: 1) програма підтримки фіксованого платежу із застосуванням пільги з податку на доходи фізичних осіб відповідно до процедур, визначених цим законом; 2) схема допомоги для найму висококваліфікованих робітників.

Таким чином, щодо державної підтримки стартапів Латвії необхідно зазначити, що наразі ця держава знаходиться на стадії реалізації реформованого законодавства з підтримки стартапів. Чинне законодавства має низку позитивних рис, в тому числі різновекторну

направленість видів такої підтримки. Разом з тим, видається недостатньо аргументованою низька увага законодавця до інноваційної складової вимог до новоствореного підприємства як ключової ознаки стартапу.

В якості наступного кроку перейдемо до аналізу підтримки стартапів у Литві.

В цій державі діє Закон «Про розвиток малого і середнього бізнесу» від 24 листопада 1998 року. У 2019 році до цього закону було внесено зміни, що стосувалися підтримки стартапів. Так, зокрема, було надано наступне визначення цьому суб'єкту: стартап – це дуже мала або невелика компанія з високим та інноваційним потенціалом розвитку бізнесу, зареєстрована в Реєстрі юридичних осіб не більше 5 років [3].

На нашу думку, доцільно зосередити увагу на наступних позитивних аспектах цього закону:

1) на відміну від вищепроаналізованого подібного закону Латвії у цьому законі за інноваційною складовою та датою утворення відмежовано стартап й мале та середнє підприємств (5 років з дня державної реєстрації);

2) в розумінні цього закону, підтримка надається не лише юридичним особам, але й фізичним особам-підприємцям, разом з тим, останні не можуть визнаватися стартапами;

3) у законі зазначено, що для зменшення ризиків під час створення та діяльності стартапу, а також підтримки засновників стартапу у державі діють бізнес-інкубатори як установи, що належать державі та/або муніципалітету та мають спільну власність, метою яких є зменшення ризику стартапів та допомога їм утвердитися на ринку, а також сприяння розвитку малих та середніх підприємств. Бізнес-інкубатор об'єднує стартапи у приміщеннях, якими він володіє або іншим чином експлуатує та використовує (варто зазначити, що визначення термінів окремих видів суб'єктів інноваційної інфраструктури, до яких відносяться і бізнес-інкубатори є недостатньо поширене як в країнах ЄС, так і в Україні, що у свою чергу викликає певні складнощі і їх відмежування від подібних суб'єктів та правовому регулюванні їх діяльності).

Разом з тим, специфічних видів державної підтримки для стартапів цим законом не передбачено, що свідчить з одного боку про те, що на стартапи Литви поширюються загальні положення законодавства в частині підтримки малих та середніх підприємств, а з іншого – про вірогідну перспективу подальшого реформування законодавства з цього питання.

Відповідно до аналізованого закону в Литві існують такі форми державної підтримки стартапів: звільнення від сплати податків і зборів; заходи фінансової підтримки; надання адміністративних послуг малому та середньому бізнесу; надання державних послуг малим та середнім підприємствам у ділових інформаційних центрах, бізнес-інкубаторах, науково-технічних парках та інших юридичних особах, установчими документами яких передбачено надання цих послуг.

Про важливість та ефективність таких заходів свідчить стрімкий розвиток екосистеми інноваційних підприємств Литви. Так, відповідно до інформації з відкритих джерел цієї держави, лише у 2018 році Міністерство економіки та інновацій надало стартапам 11 млн. євро інвестицій [4], а у 2019 році кількість інноваційних компаній становила близька 1 000 суб'єктів, при цьому кількість залучених інвестицій сягала понад 166,5 млн. євро [5].

У вищевказаному аспекті необхідно зауважити, що рушієм розвитку стартапів в Литві є «Startup Lithuania»[6] як національний посередник між швидкозростаючим бізнесом, фондами венчурного капіталу, акселераторами, дружніми стартап-компаніями та урядом, що діє під управлінням Enterprise Lithuania (державної установи, яка має на меті підтримку створення бізнесу, розвитку підприємництва та сприяння експорту). Зокрема, цей посередник є розпорядником бази даних литовських стартапів та інвесторів, а зручний інтерфейс пошуку даних дозволяє швидко знайти необхідну компанію та дізнатися ключову інформацію. Регулярно проводиться Ярмарки стартапів, а у новинах постійно оновлюється інформація про актуальні можливості для стартапів (конкурси, освітньо-наукові заходи тощо). Також викладена відповідна контактна інформація та веб-адреси суб'єктів, пов'язаних із підтримкою стартапів. Таким чином, на платформі вказаного посередника, засновники стартапів можуть

одержати значний обсяг необхідних даних, що усуває необхідність втрати часу на пошук інформації про кожного суб'єкта окремо.

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що не дивлячись на те, що нормативно-правове регулювання діяльності стартапів в Литві знаходиться на стадії реформування та потребує певної деталізації, за допомогою заходів державної підтримки, врегульованих спеціальним законодавством та через існування широкої мережі екосистеми стартапів та суб'єктів, діяльність яких пов'язана із ними, а також у зв'язку з ефективним функціонуванням національного посередника у цій галузі Литва має значний потенціал у інноваційній діяльності стартапів.

В Естонії підтримка стартапів регулюється, зокрема, Законом «Про підтримку бізнесу та гарантування державної позики»[7]. Відповідно до параграфів 2-3 цього закону джерелами підтримки бізнесу є: 1) асигнування з державного бюджету; 2) власний дохід фондів, що належать до системи підтримки бізнесу; 3) інші засоби; а видами державної підтримки підприємництва є пільги, гарантії та позики.

В розумінні Закону Естонії «Про стартовий грант» (параграф 4) новостворене підприємство – це компанія, яка була внесена до комерційного реєстру не раніше, ніж за 24 місяці до подання заявки, і в якій власник не може мати або утримувати більше 32% акцій або бути самозайнятою особою [8].

В. Прокопчук здійснила аналіз результативності звернення естонських суб'єктів підприємницької діяльності за одержанням допомоги. Так, з 7 опитаних респондентів лише 3 одержали підтримку. Результати дослідження дозволили науковцю зробити висновок, що вирішальними факторами, на які зверталася увага при прийнятті рішення щодо надання/відмови у наданні державної підтримки стартапів, були належність, обґрунтованість й деталізація бізнес-плану та очікуваного фінансового результату. Так, респонденти, яким було відмовлено в наданні державної позики, зауважили, що підставою для відмови стали недоліки бізнес-плану [9, с. 27].

Щодо підтримки новостворених компаній (до 3-х років з дня державної реєстрації) варто зауважити, що успіх в одержанні грантів переважно мали такі, що мали наступні ознаки:

- 1) утворені у формі товариства з обмеженою відповідальністю;
- 2) здійснюють діяльність у сфері надання послуг або виробництва;
- 3) є резидентами Естонії;
- 4) існують на ринку 1–3 роки;
- 5) мають позитивну поточну фінансову позицію [9, с. 30–34].

Разом з тим, одержання гранту покладає на підприємство-бенефіціара низку обов'язків. Так, відповідно до параграфу 26 Закону Естонії «Про стартовий грант» на підприємство, серед іншого, покладаються такі обов'язки: брати участь у консультуванні з питань розвитку (щонайменше раз на півроку); своєчасно подавати виконавчому органу державної влади необхідну інформацію та звіти; заздалегідь узгоджувати із виконавчим органом державної влади зміни у зв'язку з передачею бенефіціару частини акцій та пов'язаних із цим речей або прав; заздалегідь узгоджувати із виконавчим органом державної влади зміни, заплановані серед осіб, які беруть участь у бенефіціарі, якщо ця зміна стосується участі більше 25% (останній обов'язок не поширюється на публічні компанії) тощо.

Найбільш затребуваним серед підприємців суб'єктом надання підтримки є державна установа «Enterprise Estonia», утворена у 2000 році. Відповідно до інформації, викладеної на офіційному сайті цієї установи вона має 17 філій (або представництв) в іноземних державах (в Україні таке представництво відсутнє). Про можливість та обсяги діяльності установи свідчить розмір її бюджету на 2021 рік - 91,2 млн євро.[10] Основою діяльністю «Enterprise Estonia» є залучення інвестицій на розвиток підприємництва та розвиток туризму.

Таким чином, можна зробити висновок, що і в Естонії ключове значення у здійсненні підтримки стартапів мають суб'єкти інноваційної інфраструктури, що реалізують свої функції, зокрема, і на міжнародному рівні, залучаючи інвесторів до фінансування національних бізнес-ініціатив.

Підсумовуючи вищевикладене необхідно вказати, що аналізовані держави мають спеціальне законодавство, спрямоване на підтримку підприємництва, що справляє позитивний вплив на діяльність стартапів. Натомість деякі питання постають щодо обов'язкового визна-

чення інноваційної складової стартапу як ознаки підприємства, яке може претендувати на державну підтримку. Зокрема, в аналізованих актах Латвії та Естонії така обов'язкова складова відсутня, а термін «стартап» виступає радше синонімом до новоствореного підприємства. На шляху до створення спеціального нормативно-правового регулювання та екосистеми підтримки стартапів розвинутою, на нашу думку, є правова система Литви, у якій поступово здійснюється законодавче реформування щодо закріплення та реалізації підтримки стартапу як інноваційного нового підприємства. Крім того, ключове значення у забезпеченні ефективної державної підтримки стартапів відіграють суб'єкти інноваційної інфраструктури – посередники, утворені, в тому числі, як державні установи, які забезпечують збір та оновлення комплексної актуальної інформації про можливості одержання стартапами різних видів підтримки (інвестиційної, освітньої тощо), а також створюють умови для безпосередньої взаємодії різних суб'єктів інноваційної діяльності. В цьому аспекті, важливого значення для України має забезпечення тісних партнерських відносин з такими розвинутими суб'єктами інноваційної інфраструктури як «Enterprise Estonia».

ЛІТЕРАТУРА

1. Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/287272-jaunuznemumu-darbibas-atbalsta-likums>.
2. Jaunuzņēmumiem atvieglo valsts atbalsta saņemšanu. URL: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/319482-jaunuznemumiem-atvieglo-valsts-atbalsta-sanemsanu-2020>.
3. Smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas. 1998 m. lapkričio 24 d. Nr. VIII-935. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.640D50DB8877/asm>.
4. Ekonomikos ir inovacijų ministerija startuolio sąvoką apibrėžė įstatymu. Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija. 2019. URL: <https://eimin.lrv.lt/lt/naujienos/ekonomikos-ir-inovaciju-ministerija-startuolio-savoka-apibreze-istatymu>.
5. Lietuvos startuolių spurtas tęsiasi: per metus pritraukta 166,5 mln. Eur investicijų. Versli Lietuva. 2019. URL: <https://www.verslilietuva.lt/naujienos/lietuvos-startuoliu-spurtas-tesiasi-per-metus-pritraukta-1665-mln-eur-investiciju/>.
6. Офіційний сайт «Startup Lithuania». URL: <https://www.startuplithuania.com/>.

7. Ettevõtluse toetamise ja laenude riikliku tagamise seadus: vastu võetud 28.01.2003. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/129112010007>.

8. Starditoetus: vastu võetud 09.03.2015 nr 20. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/110032015029>.

9. Prokopchuk V. Alustava ettevõtja finantseerimisvõimaluste analüüs Eestis. Tallinna Tehnikaülikool. 2019. P. 27.

10. Офіційний сайт «Enterprise Estonia». URL: <https://www.eas.ee/eas/?lang=en>.

Пасмор Юлія Вікторівна

кандидат наук із соціальних комунікацій, науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID: 0000-0001-8773-360X

СВІТОВІ ТРЕНДИ ЗАЛУЧЕННЯ ЦИФРОВИХ СЕРВІСІВ ВІРТУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДО СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ ІНДУСТРІЇ 4.0

Статтю присвячено дослідженню актуальних питань та світових трендів щодо залучення цифрових сервісів сучасного віртуального середовища до стимулювання інноваційної економіки Індустрії 4.0. У тому числі розглянуто сучасні процеси та розумні технології, що забезпечують трансформацію й підтримку науки і бізнесу для розробки смарт-спеціалізацій, розвитку стартапів, бізнес-інкубаторів, науково-технологічних центрів, які виступають драйверами інтерактивного оновлення економічних і соціальних процесів та інноваційного виробництва у суспільстві.

Ключові слова: віртуальне середовище, цифрові сервіси, інноваційна економіка, інноваційні виробництва, розумні технології.

Pasmor Julia

*PhD in social communications, Researcher of Scientific and Research
Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine*

ORCID: 0000-0001-8773-360X